Asia: VNS 7/2024 vp Valtioneuvoston selonteko YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:n toimeenpanosta

Lassi Ahlvik

Professori, ympäristötaloustiede

Helsingin yliopisto, Helsinki GSE

Kiitän mahdollisuudesta lausua Agenda 2030 selontekoon liittyen. Tarkastelen lausunnossani erityisesti energiapolitiikkaan ja talouteen liittyviä näkökohtia.

Energia. Selonteon tavoitteena on kasvattaa puhtaan sähkön tuotantoa (tavoite 7). Tätä tavoitetta ajaa EU:n kiinteiden laitosten päästökauppa (ETS 1), joka tekee fossiilisista polttoaineista kannattamattomia. Samanaikaisesti esimerkiksi RFNBO jakeluvelvoitteen avulla luodaan kannustin sähkön kysyntäpuolelle. Toisaalta energiaan liittyvässä sääntelyarkkitehtuurissa on kaksi markkinapuutetta, jolle ei ole vielä ohjauskeinoa. Ensimmäinen liittyy maankäytön muutoksen ilmasto- ja luontovaikutuksiin: Uusiutuvan energian sijoittumista voitaisiin kaavoituksen ohella edistää markkinapohjaisella sääntelyllä, kuten maankäytön ympäristövaikutuksiin perustuvilla maksuilla. Tämä loisi kannustimen sijoittaa uusiutuvaa energiantuotantoa kustannustehokkaasti ympäristövaikutukset huomioiden (esimerkiksi aurinkovoimaa ennallistetuille turvetuotantoalueille), mikä edistäisi ympäristötavoitteita ja uusiutuvan energian hyväksyttävyyttä. Toinen sääntelyn puute liittyy kiinteiden puupolttoaineiden verottomuuteen, joka hidastaa erityisesti lämmityksen sähköistymistä ja jonka seurauksena syntyvät päästöt lasketaan maankäyttösektorin päästötaseeseen.[1]

Energiapolitiikka (tavoite 7) ja eriarvoisuus (tavoite 10) ovat sidoksissa toisiinsa: energia on välttämättömyyshyödyke, jonka turvaamisessa poikkeustilanteissa valtiolla on tärkeä rooli – kuten myös selonteossa todetaan. Poikkeusoloissa Suomessakin voi esiintyä energiaköyhyyttä. Esimerkiksi vuoden 2022–2023 sähkökriisi lisäsi kotitalouksien maksuhäiriömerkintöjä tukitoimista huolimatta, etenkin pieni- ja keskituloisilla.[2] Tuleviin poikkeustilanteisiin varautumista voitaisiin parantaa valmistelemalla tukitoimia, jotka voitaisiin kohdentaa tulojen ja tarpeen mukaan. Samaa periaatetta voitaisiin soveltaa myös ilmastotoimissa, joissa suurituloiset ottavat puhtaita teknologioita aikaisin käyttöön. Kohdentamalla energiatukia yleisten tukiohjelmien sijaan tarkemmin pienituloisille ja muille avuntarvitsijoille voitaisiin parantaa oikeudenmukaisuutta, ja myös tukien vaikuttavuutta. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi osana sosiaalisen ilmastorahaston toimeenpanoa.

Vihreät investoinnit ja talous. Selonteossa usean tavoitteen (7, 9, 12 ja 13) läpileikkaavaksi teemaksi on tunnistettu puhtaan energiasiirtymän vauhdittaminen ja vihreiden investointien houkuttelu. Tavoitteena on parantaa talouden toimintaedellytyksiä, edistää ympäristöystävällisempää tuotantoa kotimaassa ja luoda

[1] Muilu, I., Patronen, J., Armila, N., Lehtoranta, I., & Rautalin, J. (2024). Biomassan verotuksen laajentamisen mahdollisuudet ja haasteet. VN Teas

[2] Ahlvik L, Kaariaho T, Liski M, Vehviläinen I (2025). Household Responses to the European Energy Crisis. CEPR discussion paper

laajempia positiivisia vaikutuksia puhtaiden tuotteiden viennin kautta. Tämän uuden talouden ja sen luomien työpaikkojen vaikutuksia ei vielä tunneta, esimerkiksi on epävarmaa voivatko ne olla ristiriidassa talouskasvun (tavoite 8) tai oikeudenmukaisuuden (tavoite 10) kanssa. Alustavaa kuvaa voidaan saada yhdistämällä vihreitä investointeja suunnittelevia yrityksiä (EK:n dataikkuna) yksilötason rekisteriaineistoihin. Tällaisen analyysin perusteella nähdään, että nämä yritykset maksavat keskimäärin korkeampia palkkoja. Tämä vihreä palkkapreemio on löydetty monesta maasta. Vihreitä investointeja tekevät yritykset työllistävät kaikilla koulutustasoilla, joskin hieman korostetusti korkeakoulutettuja. Tämän aineiston valossa vihreä siirtymä näyttää talouden kannalta suotuisalta, jos vihreistä investoinneista merkittävä osa toteutuu suunnitellusti. Selonteon tunnustamina haasteen ovat rakennemuutoksessa olevat toimialat, joiden haittavaikutuksia voi lieventää uudelleenkoulutuksella, ja osin ilmastopolitiikan pitkäjänteisyydellä ja suunnitelmallisuudella.

Ilmastonmuutoksen vastaiset toimet. Ilmastopolitiikan osalta (tavoite 13) osalta selonteko tunnistaa tilannekuvan oikein, mutta ei esitä toimia puutteiden korjaamiseksi. Maankäyttösektori on kääntynyt noin 12 $MtCO_2$ päästölähteeksi vuonna 2023, mikä vaarantaa Suomen EU-velvoitteiden (mm. LULUCF-asetus ja uusiutuvan energian direktiivi) ja kansallisen ilmastolain 2035 tavoitteiden täyttymisen. Taakanjakosektorin päästöt ovat arvioiden mukaan ylittämässä vuodelle 2030 asetetun EU-tavoitteen. On epävarmaa, riittävätkö valmisteilla olevat toimet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi, etenkään maankäyttösektorin osalta. Nykykehitys aiheuttaa EU-mekanismien kautta suoria kustannuksia ja riskejä julkiselle taloudelle (mahdollinen yksiköiden osto, taakanjakosektorin ETS-jouston käyttö).